

Vet Du Din marginals katt?

Så här i mitten av mars med deklarationen avklarad är det naturligt att glömma skatteeländet ett slag tills det är så dags igen. Gör inte det! Det är nu som en familj skall planera sin ekonomi under det år som kommer. Och det kräver i sin tur kännedom om familjens *marginals katt*. Mycket få familjer vet egentligen hur stor deras marginals katt är och hur den skulle påverkas av annorlunda inkomstförhållanden. De förlitar sig på av Riksskatteverket och tidningarna publicerade tabeller över genomsnittliga och marginella skattesatser. Men dessa skattesatser är i allmänhet missvisande för en individuell familj, dels därför att de visas per individ och inte per familj, dels därför att de inte visar hur olika bidrag och avgifter också påverkas av inkomstsituationen.

Det är egentligen ganska lätt att beräkna familjens marginals katt. Allt man behöver är Riksskatteverkets deklara tionsupplysningar för löntagare, uppgift om kommunalskatten i kommunen (jag har använt rikets genomsnitt av 29,55 procent i beräkningarna nedan), en tabell över bostadsbidrag 1981, som Bostadsstyrelsen vänligen sänder ut samt uppgift om daghemstaxorna i kommunen (jag har använt Kommunförbundets rekommenderade taxor).

Tabell 1 visar den totala skattesituationen för en familj bosatt i lägenhet. De har två barn och endast ena maken förvärvsarbetar. Den första skattekolonnen visar den statliga skatten med hänsyn tagen till skattereduktion. I kolonnen för kommunalskatt måste man komma ihåg att först dra av grundavdraget 6000 kronor från inkomsten. Vid beräkningen av bostadsbidraget i den fjärde kolonnen har jag antagit maximal utbetalning per månad. Med hänsyn till bostadsbidrag får nu låginkomstfamiljen en negativ genomsnittsskatt, därför att bostadsbidraget ju är samma sak som en negativ inkomstskatt. Men vid inkomster omkring 50000 börjar det offentliga kräva mer i skatt av familjen än det ger i bidrag. Genomsnittsskatten börjar därför att stiga långsamt. Den intressanta kolonnen är den längst ut till höger, som visar den skatt som familjen får på marginalen vid en inkomstökning med 20000. Det intressanta och skrämmande med kolonnen är att den högsta marginals katten finns exakt i det läge där den genomsnittlige industriarbetaren befinner sig i dag, 70000. Här tar stat och kommun 90 procent av varje nyintjänad krona! Detta är den högsta marginals katt som överhuvudtaget uppnås i tabellen, därför att 80-85 procentsregeln begränsar den marginella skatten i de inkomstlägen som visas här till högst 80 procent. Därför är siffrorna över 80 satta inom parentes i kolonnen längst ute till höger.

Hur ser då situationen ut för en familj där båda makarna förvärvsarbetar? *Tabell 2* visar deras inkomster och skatter. Jag har här genomgående antagit att ena makens inkomst är konstant 40000 kronor. Familjeinkomsten är makarnas samlade taxerade inkomst. Kolonnen märkt *Total skatt* visar deras stats- och kommunalskatt med hänsyn tagen till att den som förut var ensam försörjare nu förlorat sin skattereduktion (dock ej den särskilda skattereduktionen), medan skatten på den lägre inkomsten beräknas med hänsyn

Tabell 1. Genomsnittsskatt och marginalskatt vid olika inkomst: hemma-
make med två barn.

Taxerad inkomst, kronor	Statlig skatt, kronor	Kommunal skatt, kronor	Bostads- bidrag, kronor	Genom- snittsskatt %	Marginal- skatt %
30 000	(-1 432)	7 092	10 920	-18	45
50 000	(-86)	13 002	9 120	8	73
70 000	4 586	18 912	5 136	26	90
90 000	11 960	24 822	336	41	78
110 000	21 274	30 732	—	47	(81) 80
130 000	31 574	36 642	—	52	(83) 80
150 000	42 174	42 552	—	56	(83) 80
170 000	52 774	48 402	—	60	(87) 80
190 000	64 174	54 372	—	62	85

till såväl särskild skattereduktion som förvärvsavdrag. Bostadsbidragen och daghemstaxan grundas på familjeinkomsten. Genomsnittsskatten och marginalskatten är den skatt som familjen betalar satt i relation till familjens inkomst.

När vi nu jämför *tabell 1* och *tabell 2* märker vi genast de viktigaste underligheterna och orättvisorna i skattesystemet. Den första konstigheten gäller *genomsnittsskatten*. Se tex på 70 000. Familjens skattebelastning (med hänsyn till bostadsbidrag och daghemstaxa) är här densamma, oavsett om endast en eller båda makarna arbetar! Samma förhållande gäller mycket höga inkomster, därför att bostadsbidragen då försvunnit och daghemstaxans ökning planats ut. Det är endast i familjeinkomstlägen mellan ca 100 000 kronor och 200 000 kronor som familjens genomsnittliga skattebelastning blir lägre av att båda makarna arbetar. Är detta ett planerat drag i skattesystemet?

Den andra underligheten gäller *marginalskatterna*. Även om familjens genomsnittliga skattebelastning i de låga inkomstskikten inte påverkas särskilt mycket om en eller två makar arbetar, är marginalskatterna däremot kraftigt påverkade. För tex två lågavlönade personer som tjänar omkring 45–50 000 kronor vardera är marginalskatten för familjen med hänsyn tagen till bostadsbidrag och daghemstaxa omkring 65 procent medan den är 75 procent för familjen med en inkomstagare. Ända upp till familjeinkomster en bra bit över 100 000 är denna skillnad i marginalskatt mycket markant. Är detta ett planerat drag i skattesystemet?

Den tredje märkligheten gäller var marginalskatteeffekterna slår hårdast i inkomstskalan. Vi såg ovan att för familjen med en inkomstagare är marginalskatten aldrig så hög som just vid normala inkomstlägen. I *tabell 2* syns något av liknande slag, om ej så markerat. Två extremt lågavlönade personer som (efter diverse avdrag för inkomsternas förvärvande) endast har en gemensam taxerad inkomst av 70 000 kronor har en marginaleffekt av 68 procent. Därefter faller marginaleffekten för att sedan åter stiga. Är även detta ett planerat drag i skattesystemet?

Tabell 2. Genomsnittsskatt och marginals-katt vid olika inkomst; ena makens inkomst 40 000 kronor.

Familje- inkomst	Total statlig och kom- munal skatt	Bostads- bidrag	Dag- hemstaxa	Genom- snittsskatt, %	Marginal- skatt, %
70 000	17 780	5 136	5 760	26	68
90 000	25 036	336	7 200	35	62
110 000	35 618	0	8 640	40	74
130 000	48 902	0	10 080	45	81
150 000	64 126	0	11 040	50	(84) 82
170 000	80 336	0	11 520	54	(84) 80
190 000	96 846	0	11 520	57	80

Men vad kan man göra åt eländet? Regeringens plan för att försöka få ordning på skattesystemet är att sänka marginals-katten i "vanliga" inkomst-lägen till 50 procent fram till 1984. Problemet är att detta inte räcker till vilket tydligt syns i tabellerna! För t ex en familj med en inkomsttagare som tjänar 70 000 innebär avtrappningen av bostadsbidraget en marginals-katteffekt av 24 enheter. Även med genomförd 50 procents-reform kommer således familjen att ha en marginaleffekt av 75 procent, när deras inkomster ökar från 70 000 till 90 000. Inte heller situationen för familjen med två inkomsttagare underlättas i någon högre grad. För den lågavlönade familjen med två inkomsttagare är endast 38 enheter av den totala marginaleffekten på 68 procent vid 70 000 ren skatt. Bostadsbidragets avtrappning svarar för 24 enheter och daghemstaxan för ytterligare 7 enheter. Marginals-katten skulle med andra ord fortfarande vara 68 procent eftersom den del av marginaleffekterna som utgörs av ren skatt ju är långt under 50-procentspärren.

Ett än mer "radikalt" förslag skulle vara att slopa den statliga inkomstbe-skattningen helt och hållet och ersätta den med en höjning av moms. Ett sådant förslag framfördes i *Ekonomisk Debatt* 1977/3 av Lars Söderström. Han visade där att det skulle räcka med en höjning av moms till ca 30 procent för att helt kompensera bortfallet i statlig inkomstskatt. Men även med en så långtgående reform kommer den totala marginals-katten i normala inkomstlägen att ligga en bra bit över 50 procent. Samtidigt förvärras situa-tionen kraftigt för låginkomsttagarna, vilket kommer att leda till krav på höjningar av bla bostadsbidragen med åtföljande skärpningar av marginales-fekterna den vägen.

Nej, vettiga marginals-katter förutsätter inte bara begränsningar av de statliga och kommunala utdebiteringarna. De förutsätter också att vi slutar att använda oss av olika typer av bidrag och avgifter, som sammanhänger med inkomsten. Bostadsbidragen motiveras t ex av speciella behov hos barn-familjer och pensionärer. Varför då inte slopa bostadsbidragen och i stället höja pensionerna och barnbidragen i motsvarande grad? Även daghemstaxan måste reformeras. Förutom det faktum att den inkomstprövade daghems-taxan skapar marginaleffekter, medför den också klara orättvisor mellan

barnfamiljerna i och med att kostnaden för barntillsyn beror på om familjens barn får plats på daghem eller ej. Båda dessa problem kan lösas med ett enkelt grepp. Låt varje familj, där båda makarna förvärvsarbetar, dra av en viss summa per barn från inkomsten *efter* skatt. Sätt samtidigt daghemstaxorna till vad en daghemsplats faktiskt kostar, dvs för närvarande i genomsnitt 35 000 kronor per år eller åtminstone till kostnaden för en "grå" dagmamma, som kan beräknas till ungefär 20 000 per barn och år.

Om det nu anses vara samhällsnyttigt att båda makarna arbetar kan det kanske vara lämpligt om en familj med två förvärvsarbetande får dra av 10 000 per barn under skolåldern från inkomsten *efter* skatt. Då blir avdraget lika mycket värt för alla och kan därför bli politiskt acceptabelt. Marginaleffekten av daghemstaxan försvinner, samtidigt som familjens val av privat eller kommunal barntillsyn inte snedvrids lika uppenbart.

Sätt Dig nu och räkna ut vad Din familjs marginals katt är. Jag är övertygad om att Du kommer att börja överväga om det verkligen räcker med ett tak på skatterna; måste vi inte också slopa inkomstprövningen av offentliga bidrag och avgifter?

Johan A Lybeck